

TE JONG OM TE LEZEN? ECHT NIET! EEN PROJECT RONDOM TEKSTLOZE PRENTENBOEKEN IN DE KINDEROPVANG

Sinds een aantal jaar is Tekstloos maar kansrijk een van de themalijnen van het lectoraat Taal & Ontwikkeling van Hogeschool KPZ. Binnen deze themalijn wordt onderzoek gedaan naar tekstloze prentenboeken en worden diverse projecten en professionaliseringsopgezet om het werkveld kennis te laten maken met dit bijzondere type boeken.

In een ander artikel in deze *Veerkracht* kun je lezen over het succesvolle en leerzame project over tekstloze prentenboeken in het primair onderwijs. Daarom is er vorig jaar ook een project gestart rondom het introduceren van tekstloze prentenboeken in de kinderopvang plaatsgevonden (gesubsidieerd door *Tel mee met taal*). Doel van het project? Pedagogisch medewerkers, kinderen en ouders kennis laten maken met dit type boeken en het belang benadrukken van vroeg beginnen met (thuis) lezen. Ouderbetrokkenheid, leesopvoeding en taalstimulering in verschillende velden -thuis en op de kinderopvang- stonden centraal. Pedagogisch medewerkers van drie kinderopvanglocaties van Prokino in Zwolle namen deel aan verschillende professionaliseringsbijeenkomsten en hebben de tekstloze prentenboeken ingezet in hun groepen. Dit project kwam tot stand in samenwerking met Travers Welzijn, Stadkamer en Prokino kinderopvang.

Wanneer we spreken over taalstimulering laat onderzoek zien dat vroege interventies belangrijk zijn en werken (Slot et al., 2019). Hoe jonger kinderen in aanraking komen met taal en boeken, hoe beter zij zich hierin zullen ontwikkelen. Rowe en Snow (2020)

beschrijven drie factoren die een rol spelen bij taalstimulering van jonge kinderen. Dit zijn interactie (met kansen om veelvuldig van beurt te wisselen), een complex taalaanbod en mogelijkheden bieden om te conceptualiseren. Het is belangrijk dat kinderen de kans krijgen om hun kennis van de wereld uit te breiden. Met (voor)lezen kun je niet vroeg genoeg beginnen. Onderzoek van NRO (2023) wijst uit dat aanpakken gericht op ontluikende en beginnende geletterdheid veel opleveren. Deze interventies hebben een positief effect op (vroege) leesvaardigheid.



VERLOOP VAN HET PROJECT

In januari 2024 kwam de werkgroep, bestaande uit medewerkers van Prokino, Travers Welzijn, de Stadkamer en Hogeschool KPZ voor het eerst samen om ideeën uit te wisselen over tekstloze prentenboeken in de kinderopvang. Tijdens de bijeenkomsten die volgden hebben de leden van de werkgroep elkaar meegenomen in hun expertises. In de werkgroep werden drie professionaliseringsbijeenkomsten ontworpen voor de pedagogisch medewerkers (pm'ers) van de deelnemende opvanglocaties. Tijdens deze professionalisering maakten de pm'ers kennis met de wereld van tekstloze prentenboeken, meertaligheid en ouderbetrokkenheid. De bijeenkomsten werden geleid door de experts uit de werkgroep. Co-creatie met de pedagogisch medewerkers stond centraal: Welke ideeën hebben zij m.b.t. de inzet van tekstloze prentenboeken in de kinderopvang en wat hebben ze daarin van de werkgroep nodig? Een aantal keer was er een ouder aanwezig om ook dat perspectief mee te nemen; waar hebben ouders behoefte aan en hoe kunnen we ze het beste bereiken?

De pm'ers zijn tijdens de bijeenkomsten aan de slag gegaan met een passende aanpak voor hun locatie, waarbij ze verschillende handvatten kregen aangereikt (o.a. achtergrondinformatie, praktische voorbeelden en inzicht in het repertoire). Samen met medewerkers van Taal & Gezin van Travers Welzijn hebben ze bijeenkomsten georganiseerd om de opgedane kennis over tekstloze prentenboeken ook met ouders te delen. Tijdens deze ouderbijeenkomsten ging het onder andere over het belang van thuis lezen, beginnende geletterdheid, meertaligheid en de rol die tekstloze prentenboeken hierin kunnen spelen.

ERVARINGEN VAN PEDAGOGISCH MEDEWERKERS

Pedagogisch medewerkers geven aan dat tekstloze prentenboeken zeker geschikt zijn voor de kinderopvang. Wel is het lastiger om 'samen verhaal te maken' wanneer het kind (nog) niet of weinig spreekt. De pm'ers zien tekstloze prentenboeken als een mooi middel om de kinderen te laten spreken: 'Als je de boeken op de juiste manier inzet, kun je er veel taal uit halen met de kinderen'. Een andere pedagogisch medewerker ziet dat de kinderen ook graag taal willen geven aan wat ze zien: 'Je merkt dat ze echt proberen uit te leggen wat ze zien. Als ze willen dat jij hetzelfde ziet dan herhalen ze dat woord ook steeds'.

De diverse collectie (16 cadeauboeken per locatie) is volgens de PM'ers nodig; ze zien dat het ene boek meer aanspreekt dan het andere, zowel bij ouders en

kinderen, als bij zichzelf. 'Het boek dat ik mooi vind, vindt een kind soms juist niks. Je moet dus goed nadenken over de boekkeuze en ook waarom je het leest. In de meeste gevallen gaat het toch ook vooral om leesplezier.'

Wanneer gevraagd wordt wat ze nog willen leren over tekstloze prentenboeken geven de professionals aan dat het soms nog lastig is om niet zelf dingen in te gaan vullen, zeker wanneer het kind (nog) niet veel spreekt. Hoe zorg je dan toch voor taalproductie? Wat zou kunnen helpen is om goed te kijken naar waar de aandacht van het kind naar gaat. Waar kijkt of wijst het kind naar? Vervolgens kun jij dit als professional benoemen, waarbij je let op zowel het gebruiken van rijke taal als aansluiten bij het taalniveau van het kind. Een ander advies is om zelf te benoemen wat je ziet, waarbij je niet alleen let op personages, maar ook op de locatie of wat er gebeurt ('Ohjee, boem! De aap valt!')

Pedagogisch medewerkers geven ook aan dat een goede voorbereiding belangrijk is. 'Als je zelf goed weet waar het boek over gaat en aan welke woorden of begrippen je aandacht kan besteden, dan krijgt een leesmoment direct meer betekenis.' Daarnaast is het ook iets wat je vaker moet oefenen, om beter aan te kunnen voelen welke rol jij als professional hebt tijdens het lezen. De pedagogisch medewerkers van dit project staan er in ieder geval voor open om de boeken vaker in te zetten.



AANBEVELINGEN

Ondanks de kleinschaligheid van het project zijn er een aantal aandachtspunten vastgesteld die helpend kunnen zijn wanneer tekstloze prentenboeken in de kinderopvang worden ingezet.

- Kies boeken die aansluiten bij de belevingswereld van de kinderen of het thema waar op dat moment mee gewerkt wordt. Dit vergroot het leesplezier en daarmee de kans dat kinderen iets leren.
- Niet ieder kind (of ouder/professional) heeft dezelfde smaak of kan zich in dezelfde boeken herkennen. Een diverse collectie is daarom van belang! Ben je benieuwd naar de 16 boeken die in dit project zijn ingezet (en dus geschikt zijn voor in de kinderopvang)? Neem een kijkje op de website (kpz.nl)
- Neem de tijd om de boeken te leren kennen. Hoe werken tekstloze prentenboeken eigenlijk? Kan ik zelf een verhaal maken bij de afbeeldingen? Welke boeken zijn er? Wat is er allemaal in te zien? Repertoire- en genrekennis zijn belangrijk. Hoe beter je de boeken kent, hoe beter je een keuze kan maken die aansluit bij je leesdoel.
- Betrek ouders bij de leesontwikkeling. Informeer ze over de rol die zij hebben en inspireer ze. Maak (tekstloze) prentenboeken beschikbaar; leen bijvoorbeeld boeken uit, zorg dat ouders ze tijdens een haal- of brengmoment kunnen inzien of organiseer een ouderavond over lezen.

INSPIRATIEKAARTEN

Ter ondersteuning van ouders en professionals zijn er bij twee van de boeken uit de collectie inspiratiekaarten gemaakt. Deze kaarten bieden houvast voor, tijdens en na het lezen door het aanreiken van voorbeeldvragen, aandacht voor woordenschat en spelvormen die aansluiten bij het verhaal in het boek. Benieuwd? Je vindt de inspiratiekaarten op <https://www.kpz.nl/projecten/tel-mee-met-taal-ii/>

OVER DE AUTEURS

Annemarie Regeling werkt als docent Taal bij de opleidingen pabo en pep aan Hogeschool KPZ en geeft les bij de post-hbo opleiding Specialist Jeugdliteratuur. Dis ze docent-onderzoeker in het lectoraat Taal & Ontwikkeling.

Lotte Mensink is junior docent-onderzoeker bij Hogeschool KPZ en doet onder andere onderzoek naar de inzet van tekstloze prentenboeken.



LITERATUUR

- NRO (februari 2023). *Ontluikende/beginnende geletterdheid*. In Toolkit Jonge Kind van NRO. Geraadpleegd op 12 maart 2025 van <https://www.onderwijskennis.nl/toolkit-jonge-kind/ontluikende/beginnende-geletterdheid>
- Rowe, M., & Snow, C. (2020). Analyzing input quality along three dimensions: interactive, linguistic, and conceptual. *Journal of Child Language*, 47, 5-21.
- Slot, P., & Leseman, P., Duin, A. & Doornenbal, J., (2019). *Investeren in kinderen van 0-12 jaar: bevindingen uit de wetenschap*. PACT/Kinderopvangfonds.